

Osvit

A. Ivančić. recenzija!

ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

U OVOM BROJU:

PETAR BILUŠIĆ
BORIS BAICA
ALEKSANDAR JELISAVČIĆ
ROKO DOBRA
NIKOLA VONČINA
JOSIP STOŠIĆ
MIRKO MERLE
BORIS KALE
MATE PANJKOTA

LIKOVNI PRILOZI:

ALEKSANDAR LJAHNICKY

GOD. I. BR. 1
ŠIBENIK, JULI 1954.

POŠTARINA PLAĆEN A U GOTOVU

OSVIT

ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU
UDRUŽENJA ŠIBENSKIH STUDENATA

GOD. 1.

ŠIBENIK, JULI 1954

BROJ 1.

»Š T A M P A«

TISKARSKO I KNJIGOVEŽARSKO PODUZEĆE ŠIBENIK

GRADSKA BIBLIOTEKA
„JURAJ ŠIZGORIĆ“
ŠIBENIK
NAUČNI ODSJEK

inv. br. 71955/68

UVODNA RIJEČ

Svako vremensko razdoblje, svaki društveni izraz, manifestirao se on kako bilo, traži svoje objašnjenje, traži svoje tumače, koji će, tumačeći život oko sebe, stvarati nešto novo, nešto što predstavlja težnju i želju čitave jedne generacije.

Umjetnost kao najviši izraz čovjekova stvaranja često je značila stimulans za napredak ljudskog društva ka boljem i savršenijem. U toj svojoj misiji umjetnost je bila izraz i poprište borbe za to naslućeno, novo i napredno. Njena uloga u razvitku društva bila je veoma značajna, a njena univerzalnosti manifestirala se je u onoj neizmjerne plemenitosti, kojom je pristupala čovjeku.

Nadahnuti željom da barem nešto doprinesemo kulturnom životu našega grada, pokrenuli smo ovaj časopis s namjerom da on bude izraz naprednih i pozitivnih stremljenja svih naših ljudi, koji imaju volje i nadarenost da u njemu surađuju.

Naši naponi bit će nagrađeni ako ovaj časopis bude postigao svoju svrhu i namjenu, ako on bude sredstvo za okupljanje svih naprednih ljudi našega grada.

Nadamo se da ovaj naš časopis neće ostati samo pokušaj, već da će on biti vjieran pratilac društvenog života u našem gradu.

PETAR BILUŠIĆ :

NADNIČAR

Došavši toga dana iz polja kući, žena ga dočeka sa smiješkom na usnama. Pogledavši je preko ramena, Jakov zastade u okviru kućnih vrata. Znao je on da se osmijesi na njenim usnama pojavljuju u dugim vremenskim razmacima, kao pljuskovi kiše u prežganim ljetnim danima. I oni su donosili sobom svježa obiteljska raspoloženja, koja bi se pamtila do idućih promjena. Njen glavni privlačni lični nakit bile su njene plave oči, obojene bezazlenom nježnošću, koje joj davahu aureolu mučeništva. Stvorena za majku, koja umije da živi i onda kada pati, skromna i uporna, ona je u svaki kućni kutak unosila pečat samoprijegara, topline i skrbi, pomiješane s krajnim odricanjem. Svuda prisutna, a istovremeno nigdje nametljiva.

— Smiješ se ti, Maro? — upita on, nakon kraćeg razmišljanja. E, davno nisam vidio osmijeh na tvojim usnama. Davno. Grozdove daješ djeci, a meni ostavljaš ozupke . . . Ali nije mi žao. Nije. I onako nema radosti za sve dovoljno. Pa neka, bar, djeca požive . . .

Htio je produžiti, no žena ga zadrži, uhvativši ga za rukav od košulje.

— Pogledaj na krevet, rekla je smireno. Pogledaj . . . Više nećeš nositi tuđe gumaše. Ni kapu. Ni hlače. Ni košulje. Odzvonilo je gazdinskim prnjama. Zauvijek.

Ugledavši na krevetu dvije nove košulje, hlače, kapu i cipele, nije mogao povjerovati da su sve te stvari njegove, da im je on jedini vlasnik. Ništa nije govorio usnama, ali njegov pogled prelazio je s predmeta na predmet, dok se, konačno, nije zaustavio na ženinu prijaznu licu. Nije ni opažao da ga žena, još uvijek, pridržava rukom za rukav od košulje. Sve su mu stvari u kući zaigrale. Oživjele. Toga časa ugledao je i ponošenu odjeću, koju je, umjesto novca, primao od seoskih gazda za svoj rad. I pružene prste seoskih obješenjaka opazio je uperene prema sebi. I šapat žena, upućen njemu, nadničaru, zabrujao je u njegovom uhu. A kada je, napokon, smogao toliko snage da upita: »Čije je sve to?« — žena se grohotom nasmijala. Suze smijeha potekoše niz njeno lice, koje ona nije ni pokušala obrisati. Smijala se svim udovima, osim očiju koje plakahu i srca koje je proizvodilo suze.

— Čije je sve to? — ponovi on u nevjerici.

— Tvoje — odgovori ona. To sam ti kupila za trideseti rođendan.

Zagrlila ga je sa objema rukama, no nije se usudila da ga poljubi, jer bi to bilo i previše sreće za sirotu ženu, koja je kroz svoj kratak život proživjela svakojakih nevolja. Netremice ga je gledala u drhtave usne i začuđene oči.

— M . . . o . . . je?! To nikako ne mogu shvatiti. U kući nismo imali više od dvadesetak dinara. To znam. A za tako male novce nisi mogla kupiti ovako krupne stvari. Cipele će stajati osamdesetak dinara, ako ne i više. Hlače stotinjak. Pa gdje su još dvije košulje? A koliko je to sve skupa? Koliko, reci?!

— A ipak je to sve tvoje — nježno će ona. Još je ostalo i nešto gotovine. Šest stotina sam primila za materinstvo. Jučer. Ostalo sam uštedjela slažući poldinarku na poldinarku. Od šesto dinara dvadeset su »petače«, a ostalo je sitniž. To sam zaradila na vretenu. Krišom. Radila sam tri stotine dana po četiri sata dnevno.

— Šest stotina za materinstvo! I toliko uštedjela! Naprela. Bogami, to su novci, ženo! — Malko je zastao, zagrcnuvši se, a zatim nastavi: »Zar ne bi bilo bolje da si za taj novac kupila sebi i djeci nešto odjeće, a svima skupa malo hrane? A, počekaj: nisam se sjetio magarčića koga bi trebalo kupiti. Pulence nekakvo . . . Bez njega nigdje pristati.

— O! — suprotstavi se žena. Sebi i djeci da kupim odjeće, a ti da i dalje nosiš tuđu košulju. I hlače. I kapu. Za tobom djeca da, do kraja tvoga života, pokazuju prstom? I pulence nekakvo da kupimo, veliš . . . Ne, ne, dragi moj! I po sto puta — ne! Ako imaš namjeru uzeti na obradu tuđu zemlju i time na leđa navući novoga gazdu, tada se ti ljuto varaš. Da, ljuto i preljuto. Ta znadeš i sam da je kmet gori od nadničara. O, gori za kilometar! A seoski gazda bezdušniji je od svih gazda na zemlji. Na ovom prežganom pločaru. —

Jakova nešto stegnu u grlu. Topla. Nabujala je njegova duša poput potocića u proljeće, kad počne kopniti snijeg. On je, kroz te kupljene predmete, osjetio skrb svoje žene. Toga časa nitko mu nije bio ravan u sreći. Dolazilo mu je da klikne: Hej, dobri ljudi! I ja imam svoju vlastitu košulju. Novu. I hlače imam. I kapu. I cipele, jedine u životu. Čujete li me! Ne šapućite više za mnom, jer me to jako vrijeda.

Odbacivši dotrajalu »francuzicu« u kut, počese se po kuštravim vlasima. Zatim trgne desnom nogom i, kroz otvorena vrata, odbaci gumaš daleko u dvorište. A kada je to ponovio i s lijevom nogom, žena ponovno prasnu u smijeh.

— Sve skinu — posavjetuje ona. Sve je to prljavo i dotrajalo. Oprat ću sve. Jednom u godini.

— Da obučem cipele? — bojažljivo će on.

— Cipele? Svakako — odobri ona.

— Ne čini li ti se da bih ih mogao ubrzo poderati?

— Ne. To mi se ne čini. Čvrste su.

— A materinstvo se dva puta ne prima — doda on u šali.

— Ukoliko nemaš namjeru promijeniti ženu — primijeti ona.

— Ne. To nemam namjeru učiniti. Nisam iz porodice begova.

Na njegovu licu pojavio se mlaz obojenog smiješka. Zatim s pažnjom ovije ženi lijevu ruku oko vrata i stade je ljubiti. No ni ti poljupci nisu bili strastveni, kao što je to prirodno kod mladih ljudi.

Spustivši glavu na njegove grudi, ona zajeca. No ni te suze nisu bile suze radosnice, jer takve radosne trenutke oni su rijetko kada doživljavali. Sve je kod njih bilo skrupčano patnjama i tajnim unutarnjim sagorjevanjima. I nikada, očekivano sunce nije banulo pred njihova vrata.

— Ti plačeš, Maro? — upita on, podigavši joj bradicu.

— Evo plačem — odgovori ona, brišući suze.

— A za čim plačeš?

— Za onim što je prošlo, a što se više nikada ne će povratiti natrag.

— Za mladošću?

— Pa i za mladošću.

— Hm . . . Kakva je ona bila? Reci, kakva je bila naša mladost! Sve prošlo je mrtvo.

— Sama se čudim iz čega smo stvorili djecu.

— I ja — složi se on.

— I ti?

— Da. I ono što smo imali, uzeli su drugi. Ništa nama nije ostalo osim žulja.

— I suza — upotpuni ona.

— Da. Bilo je i njih.

— A mladost, ako ćemo po duši, nije ni prošla — primijeti ona nakon kraće stanke.

— Dabome da nije — složi se on.

— Još bi se ona dala okrpiti . . .

— Svakako. U boljim životnim uslovima.

— Eto, tebi je trideset o svetom Jakovu. A meni . . . Čeknider da se prisjetim . . . Ovamo su dvadeset . . ., a ovamo dva puta po tri . . . Izlazi sve skupa dvadeset šest i petnajst dana. Jesu l' to godine?

— Nisu. Dabome da nisu — složi se on.

— Eto, vidiš i sam da nisu. To sam ja uvijek govorila. Nas dvoje imamo tek pola vijeka.

Ona mu sagnu glavu prema svojim usnama i utisnu mu jedan vrući poljubac između brade i crnih brčića. Zatim poljubac ponovi još dva puta.

— Eto — reče žena — sa ovim sam te podmirila za tri mjeseca.

No on je znao da ona to govori samo zato da se pred njim opravda zbog takvog neuobičajenog milovanja. Tako je, u sličnim prilikama, stalno radila.

— E, ne dam ja ništa na tako duge rokove . . . — Poljubio ju je u svako oko i u usne dva puta. A kada je htio poljupce ponoviti, njihov mališan se ušulja tiho u kuću, i, zaletjevši se prema ocu, odgurnu ga od majke svojom snagom. Nakon toga udari u glasan plač. A kada ga roditelji stadoše umirivati, on jogunasto napusti kuću i sakrije se u drvima, nabacanim u jednom uglu dvorišta.

— Eto vidiš — postideno će žena. Tek je prohodao, a već zna što mi radimo . . .

— Namamila je svoga mališana na nove tatine cipele, pokazujući mu ih kako vise o žnirama.

— Meni kapita! Meni kapita! — razgalamio se on prskajući pljuvačku. Dograbio je novu tatinu kapu, koju nabije, do nosa, na glavu.

— To je sve tatino — upozori mama. Tebi ćemo kupiti novu kapicu. Plavu.

— Necu plavu. Necu plavu.

— Dobro, onda zelenu.

— Necu zelenu. Necu zelenu . . .

— Hoćeš li crvenu sa resama? Rusku.

— Necu rusku. Necu rusku sa resama . . .

— Kupi mu kapicu, Maro — posavjetuje muž. Za desetak dinara pružit ćemo djetetu dvadesetak dana radosti.

— Novaca nemamo za razbacivanje, da znaš — suprotstavi se žena.

— Nemamo?

— Ne.

— Nisi li rekla da si napiljala dva puta po šest stotina?,

— Rekla sam.

— Koliko ti je još ost . . . — Htio je reći ostalo, no, na brzinu se predomislio i u zadnjem momentu ispustio posljednju riječ. Shvatio je da on nema prava tražiti račun o novcu, koji je njenim krajnim zalaganjem ušteden.

— Ostalo mi je, taman, toliko da te uputim u svijet. — Žena je to rekla tako hladno, kao kad se govori o svakidanjim sitnim kućnim stvarima.

— U svijet!? — u čudu će on. Ti se, po svoj prilici, šališ, ženo. Eto, uskoro će navršiti godina dana, otkako sam dobio pomorsku knjižicu, a ja još uvijek čekam na ukrcanje. Osim seoskih gazda nikomu na svijetu nisam potreban.

— Ako misliš da se šalim, tada se ti, dragi, ljuto varaš. Ta ne ćeš, valjda, čitav svoj život posvetiti seoskim gazdama za kapu kukuruznog brašna i ponošenu odjeću? Uostalom, Marko te čeka na Sušaku. Dobio si mjesto ložača na »Carici Milici«. Evo i pisma.

— Aaaa . . . — zagrcnu se on u grimasi prijatnog olakšanja. Zatim se odmaknu od žene i stade je uporno motriti. A kada se, konačno, uvjerio da ona govori istinu, rekao je tiho: »Hvala ti ženo. Nikada ti toga neću zaboraviti«.

— Ta zar ti ja nisam stalno govorila da je čovjek bez žene samo upola čovjek? — primijeti ona u smijehu.

— Bez dobre žene kao što si ti — upotpuni on.

NIKOLA VONČINA :

VODA KRKA

Teče rijeka kroz sive gudure
pokraj gradina i manastira
teče kroz zelene uvale
i smirene ruke maslinika
njeni su slapovi bučniji od gromova
sjajniji od munja i jači od vjetrova
u njenim dragama trstike se mačuju s burama
i gnjurci lepetom krila bude jutarnje tišine
u njenim gradinama noću se sastaju vilenjaci
i vile se mjesečinjom odijevaju
rijeka ima postojanost jablana — zračnih čuvara
i dobrotu srca starih vodenica
rijeka ima teške snove mutnih oblaka
i ljepotu rascvalih bademova
rijeka ima starost kamena
i mladost jasenova lišća
rijeka ima radost riba
i ljubav grlica i tugu kukavica.

SUSRETI

Došao sam u vagon i sjeo pokraj prozora. Poslije neprospavane noći, glava mi je bila kao kotao. Osjećah se umornim, tako da sam s nestipljenjem dočekao trenutak, kad sam se mogao udobno smjestiti u fotelju drugog razreda. Pogledam na sat; bilo je osam. Još čitav jedan sat do polaska. Malo zadrijemah. Ne znam koliko je dugo to trajalo, ali kad se probudih, u kupeu je bilo još nekotiko osoba. Pokraj mene sjedila je mlada žena, do nje stariji čovjek, a vis-a-vis njemu moj prijatelj V. . . . Jednoličan šum bio je znak da je vlak već krenuo.

— Zdravo, momče! — reče moj prijatelj V. — Zar i ti jutros na put?

— Kako vidiš — odgovorim bezvoljno. Na sljepoočicama sam osjećao upravo odvratan pritisak.

— Izgleda da si opet točio? — reče V., promatrajući me od glave do zaprljanih vršaka mojih cipela.

— Ne baš mnogo.

— Znam, ali dovoljno da se osjećaš slabo.

Mlada me žena pogleda. Njene lijepe usne razvlačile su se u osmijeh. I stariji je čovjek gledao.

K vragu, zar zaista izgledam kao neko čudo, kad me ovako bezobrazno promatraju, pomislim, spuštajući pogled. Moje odijelo bilo je zbilja jadno; više je ličilo na stolnjak kakve restauracije, nego na odijelo. S velikih, još svježih mrlja, dizao se je lagani zadah vina. Odvezana kravata visjela je niz vrat kao komad konopa. Zaista, izgledaš bijedno, rečem sam sebi.

Pogledam kroz prozor: svuda krš i praznina. Nešto odvratno i teško stezalo mi je grlo. Dolazilo mi je da povraćam. Pokrijem glavu kaputom: možda će mi ovako biti lakše.

— Vi ste prijatelji? — reče mlada žena, koja je sigurno mislila, da ja već spavam. Njeno lice bilo mi je poznato, a i boja njenoga glasa zvučila je nekako starinski u mojim ušima.

— Da — odgovori V. — Bili smo nekada.

— Svađeni? — upita djevojka.

— Već dugo.

— Kako? Pa ipak govorite?

— Više iz običaja, nego iz želje — reče V.

Te zadnje riječi uhvatio sam u polusnu. Nekoliko časaka kasnije, ja sam već spavao. Ali podsvijest mi je stalno ponavljala: Da, bili nekada . . . Svađeni? . . . Da . . . Bili smo nekada . . . Svađeni? . . .

Da li pod utjecajem vina ili premorenosti — to ne bih znao reći, ali moja je podsvijest radila kao kino-aparat . . .

. . . Sjedim za stolom i pijem. Večernja odijela i duge haljine. Nalazim se na Velikom plesu. Oko mene sve vrvi plesačima. Za mojim stolom nema nikoga,

osim jedne čaše, koju držim u rukama.

U daljini, smiješi mi se jedno žensko lice. Plave kose padaju joj niz otkrita ramena. Gledajući Nju, tijelom mi je strujila prijatna toplina. Muzika je prestala. Dva čovjeka došla su za moj stol . . . Negdje, neizmjereno daleko, sjedila je Ona, okružena mnoštvom muškaraca.

— Što misliš — upita me jedan glas.

— Drolja — odgovorim mirno.

— Zašto? — reče brzo.

— Zato!

— Možda? — reče on.

— Otjerali su je iz škole zbog toga — nastavim.

— Sigurno?

— Najsigurnije.

Ona me gleda i kao da mi hoće reći: Izvini na onoj »korpi« pred jedan sat: sad me možeš dignuti; sad sam slobodna.

Ja ustanem. Ona kao da mi odobrava. Pogledam još jednom, zapalim cigaretu i izidem napolje. Napolju je bilo hladno. Sav se . . .

— — — — —
Otvorim oči: prozor kupea bio je otvoren.

— Izvini — reče V. — Morao sam nešto baciti kroz prozor.

— Ništa — odgovorim, okrećući se na drugu stranu. Moj sanjivi pogled zaustavio se na djevojci.

Ja nju poznajem, nema sumnje. Negdje sam je već vidio; samo gdje? . . .
Negdje . . . Negdje . . . Negdje . . . Magla.

— — — — —
. . . Sjedim u kavani. Pišem kartu prijatelju. U kavani je i Ona sa još dvije kolegice. Nastojim da je ne gledam . . . Malo kasnije, netko je sjeo na stolicu nasuprot meni. Moj pogled još uvijek počiva na dopisnici.

— Oprostite — reče Ona.

Ja podignem glavu. Dva velika crna oka promatraju me s prezirom.

— Vi nešto hoćete? — upitam.

— Da — reče Ona. — Da Vam zavežem jezik!

— Da mi zavežete jezik? . . . Zašto?

— To vi znate bolje od mene.

Kako je divna, pomislim. Izgleda kao kakva boginja.

— Žalim, ali ja nemam pojma . . . O čemu zapravo vi govorite? — rečem polagano.

— O tome kako ste vi najobičnija hulja, tračavac, baba, a ne muškarac!

Dok je to govorila, Njene su oči počele svjetlucati. Ja ustanem.

— Sad bježite? — reče Ona.

Njene se oči zaista svjetlucaju.

— Ne, ne bježim, samo ne dozvoljavam da me bilo tko vrijeđa — odgovorim ljutito.

— A zašto ste vi mene vrijeđali?

— Ja? Kada?

— Juče, pred dvojicom ljudi.

— Pred dvojicom ljudi? — ponovim.

— Da.

— Može biti — rečem.

— A zašto? Što vi imate protiv mene?

— Ništa . . . Osim . . .

— Osim? — upadne Ona.

Njene oči nisu više svjetlucale.

— Ništa — ponovim, gledajući pravo u Njeno lice, koje mi je postajalo sve nejasnije, izgubivši se konačno negdje daleko, daleko u prostoru moje podsvijesti . . .

— . . . Vi je poznajete? — govorila je mlada žena.

— Da — odgovori stariji gospodin. — Vašeg brata također. Dobro, ali kako je došlo do toga da se udala za vašeg brata?

— Moj brat je dobričina i budala. On ni danas ne vidi ništa osim nje. Kada je došla u Zagreb, obratila se majci . . .

Ja ju doista poznajem, pomislim. Negdje sam ju već vidio.

— Vi zacijelo poznajete i njenu majku? — upita djevojka.

— Da — odvrati gospodin.

— Onda također znate i kako živi ta žena?

— Čuo sam nešto.

— Ovo joj je sad četvrti muž. Neki starkelja. Tri dana kasnije morala ju je poslati od sebe, jer se je stari počeo isuviše interesirati za svoju pastorku. Nakon toga je abortirala, a čak sam čula, da je neko vrijeme spavala u kolodvorskoj čekaonici.

— Ja to nikad ne bih mogao vjerovati — reče gospodin. — Bila je uvijek skromna i radišna.

— Da — reče djevojka. — To je i privuklo moga brata. On ju je poznao od ranije, kad je moguće bila takva. Kad sam mu rekla što znam o njoj, on je odgovorio: »Svi mi u životu napravimo pokoju grijesku, koja nas zna skupo stajati, ali to još uvijek ne znači da smo izgubili pravo na život i na ono što bi nam taj život mogao pružiti«. Tako su se vjenčali.

— Pa kako žive? — upita poslije male stanke gospodin.

— Dobro. On je lud za njom, ali ja je ne mogu vidjeti. Još ni danas mi ne ide u glavu, kako je moj brat mogao oženiti jednu običnu djevojčuru, pa makar da je samo jednom pogriješila u životu.

Moj prijatelj V. gledao je kroz prozor. Djevojka ustane i pođe prema njemu.

— Hoćeš li jesti? — upita V. djevojku.

— Ne, ne ću, osjećam neku mučninu u želucu — odgovori djevojka.

Pomatrao sam njeno tijelo, koje je bilo više nego lijepo. Mali čuperak kose padao joj je na desno oko. Ona učini lagani trzaj glavom i čuperak odskoči povrh duguljaste obrve.

Taj lagani trzaj glave, koji se je prenio čitavim njenim tijelom, bilo je dovoljno za moju maglovitu memoriju . . .

U mojoj glavi stvarala se je slika . . .

. . . Jest, sjećam se, bilo je to na žuru kod A. . . Bilo nas je mnogo. A. je slavio rođendan. Čitav stan bio nam je na raspolaganju. Raspoloženje je doseglo svoj vrhunac. »Fante« nam je dosadio, očekivali smo nešto više.

— Sad će nam Cica plesati! — vikne jedan glas pokraj mene.

— Cica! Cica! — počeli su skandirati oko mene muškarci i žene, okrećući glave k jednoj crnki, koja je sjedila u dnu sobe.

— Ne, dečki, danas ne bum plesala — reče Cica.

— Hoćeš! Hoćeš! — čulo se je sa više strana.

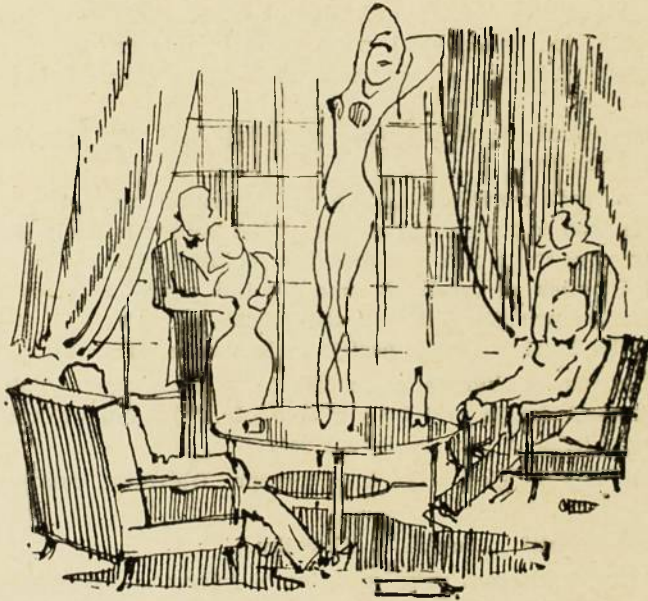
Jedan muškarac uhvati Cicu za ruku i povuče je na sredinu sobe. Cica je bila pijana. Gramofon je već svirao »Karavan«. Cica je počela plesati trbušni ples. Udarajući u ruke, pratili smo Cicino plesanje. Pravila je razne figure. Jedan mali čuperak kose padao joj je na oči, ali ona ga je svaki put prkosnim trzajem glave odbacivala.

— Na stol! Na stol sa Cicom! — vikne netko.

Dva muškarca uhvate Cicu i podignu je na stol. Cicine nylonke poigravale su ispred naših očiju. Raspoloženje je raslo. Pokreti Cicinog tijela bili su sve temperamentniji.

— Hoćemo pravi ples! — oglasi se jedna djevojka.

— Tako je! Hoćemo pravi ples! — upadne još nekoliko njih.

Cica je plesala dalje. Dijelovi odjeće lebdjeli su sobom. Svega nekoliko časaka i Cica je — potpuno naga izvodila svoj ritmički ples. Zadimljenom prostorijom prolamala se je užasna dreka. Sve je bilo u pokretu.

Kad je završio »Karavan« svoje putovanje prostorom, netko obgrli Cicu oko struka i skine je sa stola. Odjednom smo ostali u mraku. Netko je ugasio

svijetlo. Tama je trajala vrlo dugo, mislim, sve do zore . . .

. . . Djevojka se nasloni na prozor vagona.

— Moraš nešto jesti — reče moj prijatelj V.

— Ne, dragi, zaista ne mogu — odgovori žena, pruživši ruku, na kojoj se je svjetlucač vjenčani prsten.

— Ti si oženjem? — upitam svog prijatelja.

— Da — odvrati on veselo. — Već četiri mjeseca.

— Onda čestitam — rečem, stiskajući njegovu ruku.

Njegova žena promatrala me je preko ramena.

— I vama također.

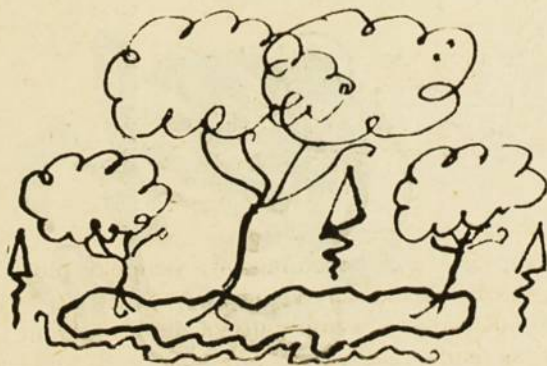
— Hvala — reče ona.

Čudna igra sudbine, pomislim, okrećući glavu prema prozoru.

NIKOLA KONČINA

BOROVI

Borovi su pjesma zemlje kamenite
borovi povijeni burama
sa urezanim srcima na korama
borovi sa suncem u godovima
sa ljubavlju u krošnjama
sa suzama u korijenima
borovi pred plićacima u uvalama na otocima
borovi u zorama u noćima u sutonima.

JOSIP STOŠIĆ:

SERENADA MJESEČEVA SJAJA

Kad topla noć u Aprilu
Odijeva grad u sjene
I u nevinost tame utapa oštre konture,
Naslućuješ li i ti
U mjesečevom smiješku
Harmoniju neku snenu,
Sto opčinja ti biće i suzom vlaži zjenu?

Kada kroz noć u Aprilu
Srebrni mjeseca traci
S krošnjama čudno se spliću,
A ulicama pustim nježno se lahor šulja,
Da l' se i tebi čini
Da mjesec u san te ljulja
Divnu ti pričajuć priču?

Kada je noć u Aprilu
I ti sanjariš sama, -
Dok mjesec tiho šeće po uspavanom gradu,
Tad znaj, da netko za te
Njegove blijede trake
Slaže u serenadu.

PETAR BILUŠIĆ :

MOLBA MJESECU

Mjeseče, lutalice,
Sakrij se iza oblaka,
Da potonem, da nestanem
U njedrima mraka!

Da tiho, tiho nestanem,
Da postojati prestanem
Za jedan kratak čas . . .

Ali ne sam . . .

Neka se sliju u jedno
Dva razigrana srca!
A zatim, nek vrpca crvena
Spoji nas dvoje,
Jer ja ne želim
Ljubav u troje . . .

Slušaš li, mjeseče, starino znana,
Moj šapat u noći?
Makni se
Da mogu proći,
Mjeseče,
Izdajico u noći!

BORIS KALE ;

DJEVOJKA S ULICE

Hodala je zureći,
a slika ulice
potonula je u njoj:
u njenim kretnjama,
u njenom licu,
u njenim očima.
Za tamnih večeri,
dok moje misli tone
u zvijezdama gledam
kretnje, lice i oči
djevojke s ulice.

ALEKSANDAR JELISAVČIĆ:

NA HODNIKU SUNCA

»Bezobraština!« — urliknuo je Guturenko i zastao na sredini dugačkog hodnika, drhćući od bijesa, sitan, dronjav, jadan, kontrarevolucionar u mladosti, sada nitko i ništa, razbarušene, rijetke kose, prljavosmedih očiju, koje su bile velike i nestabilno smještene s obje strane koščatog nosa. Marta, suhonjava, ružna i nabusita žena šofera Grandija samo je zalupila vratima svoje sobe i u dugačkom je hodniku zavládala tišina. S lijeve strane bili su prozori, a s desne zid. U zidu — pet vratiju, za vratima — pet obitelji.

Marta je najviše mrzila Gospođu, koja je stanovala na kraju hodnika i imala sinčića Princa, a to je bilo žgoljavo, blijedo čeljade; svaki je dan plakalo i sviralo violinu. Gospoda uopće nije htjela razgovarati s Martom (s drugima tek toliko, da dokaže Martinu bezvrijednost), pa se ova uglavnom svadila s Guturenkom, koji je živio u srednjoj sobi s uvijek bolesnom, debelom ženom Evangelikom i sinom Maksimom, kojemu je bilo nekoliko godina, a sve što je imao zajedničkog s ocem bile su oči, u dlaku jednake kod obojice. Odmah do vratiju stanovala je Katica sa svojim mužem. Oni su bili nevjerovatno tihi i sramežljivi. Već u rano jutro izgubili bi se negdje i ne bi se vraćali sve do večeri, a sitnu kćerkicu Luciju, kojoj je glava bila pokrivena groznim krastama, ostavljali su kod Miroslave. Vrata Miroslavine sobe bila su između Guturenkovih i Gospodinih. Miroslava je kao starija i osamljena žena bila toliko pobožna, da su se svi divili. U silnoj želji da bude dobra i da ne sagriješi, ona je gladila odvratne Lucijine kraste i ljubila ih svojim tankim usnicama, čim bi mala nagovijestila da želi plakati.

Marta je imala najviše novaca, jer joj je muž redovito davao i njene su dvije kćerke s beskrajno glupim, vodnjikavoplavim očicama uvijek bile site. O stanju njena muža nitko nije ništa znao. Gospoda, elegantno obučena i uvijek dotjerana, donosila je svakog dana paketiće, obložene šuštavim papirom. Kad bi Princ plakao, ona je vikala tako da se čulo i na hodniku: »Jedi te kolače, mamlaze! Zar hoćeš da ždereš kukuruz, kao ova bagra okolo?« Toliko je naglašavala ono »kolače« da je Marta bila uvjerená, da je sve to običan trik. Miroslava gotovo nije ni izlazila iz sobe, ali uvijek je imala nekakve teglice s marmeladom, pa isušene bonbone i stvrđnute komadiće sira, koje baš kao da je sam bog doturivao pod njen samački krevet.

Guturenkovi su u pravom smislu riječi gladovali, jer on nije htio (ili nije

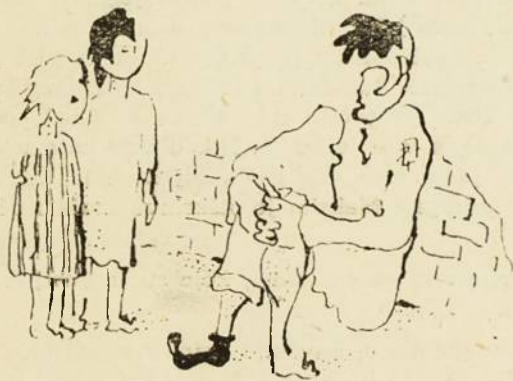
mogao) da radi, a Evangelikinu bolesničku pomoć pojeli bi za pet dana, pa i prije. Evangelika je neprestano ležala i nerazumljivo šaputala, a on, Guturenko, motao se po sobi i vještito tražio nešto da spremi, da napravi neku hranu i da je pojede. Maksim je bio tvrdoglavo, ali mirno dijete. Proždrljivo je jeo sve što bi pronašao, a kad nije bilo ništa, sjedio je i nikoga nije pitao ni za što.

Bila je zima i prije podne. Sunce se ljeskalo kao čutura, a zrake su, boležljive i nemoćne, padale ispod prvog prozora na hodnik, jer su druga dva bila na nedohvatljivoj visini. Guturenko je sjeo prema sunčanom prozoru, opružio se i zadigao pantalone gotovo do koljena, kako bi ga sunce dohvatilo po golim nogama. Gledao je pospano u svoje čarape, koje su bile zavrtnute u debelu rolu i u noge, koštunjave, gadljivo bijele i dlakave, i u boležljive zrake, što su dobroćudno poigravale s njegovim sjajnim dlačicama. Preko radija iz druge kuće slušao je muziku. sličnu vitlanju, tapkao prstima po taktu čardaša i naslađivao se. U uglu Princ je već po peti put premazivao ruke stare cipele, a s druge strane nailazile su Martine kćerke, držeći se za ruke.

Guturenko je neobično mrzio ove dvije curice baš zato, što je nalazio da su to najgluplja stvorenja na svijetu.

Starija Olga prišla je, pogledala ga vodnjikavim očima i otegnuto izgovorila:

»Mama je rekla da stanemo na sunce«.

Vrijedao ga je bezobrazni ton te balavice i, ne želeći uopće da govori, pomakao se malo ustranu, kako bi i one imale mjesta. Onda mu je bilo žao što je to učinio. Zašto on da njima popušta?

One su stajale jedna prema drugoj, plazile jezike kroz glupi smijeh i neprestano se gurkale kao prašćići, tako da je jedna uvijek bivala potisnuta u hlad.

Guturenko se gorko osmijehivao pri pomisli kako je strašno nesretan, jer ne može ni časak na miru da proživi. Otkud baš sada ovi đavoli da naiđu! Više nije mogao da uživa u pospanom snatrenju, nego je gledao njihovu igru i samo se čudio kako uopće mogu da se rode tako glupava bića.

Onda je starija opet progovorila, ne gledajući u njega:

»Pomaknite se još malo, mi nemamo mjesta.«

On je zadržtao i krv mu je načas udarila u lice. — Neće živina da ga ostavi na miru — pomislio je. Smoždio bi ih najradije, ali ne može. Ne zna.

»Pomaknite malo te noge« — dodala je starija suho i nestrpljivo. On je čuo samo »te«. Ona njemu — te noge! — Pa on je čovjek, bogamu, čovjek, a šta . . . — Te noge — ona njemu! Pa koliko godina, ma šta, zgrčila mu se ruka, a ne smije da je pogleda u oči. On ne smije da pogleda?! Zar se srami? Zar se boji? Ma koga, brate, koga?

»Počupaj ga, Olga, za dlake, pa će da ih mrdne«, naivno je primijetila manja. Tajac. Njegove dlake da počupa, zar njegove!? Ova balavica? A šta da mrdne? On, on će da mrdne!? One ne znaju što govore. Zbog svoje guposti vrijeđaju. A tko to! Ove ovdje! Balavice! Grozno! Neki blijedi, blijedi, tanki, hladni, neobojeni, neopipljivi, prljavi, neukusni gičevi pripili mu se uz rebra, ovili mu dušnik i zatrovali mozak. Skupio se na stolici, zategao kao napeti ruk, noge mu se ukočile, sladak osjećaj zadovoljstva raskravio se i bujicama potekao, dižući mu kožu. Zviznu je. Zviznuo svom snagom. Usta su se djetinja silno pokrenula prema ispruženoj šaci, nosić se uzdigao, oči zasjajile, a obrašćić pukao kao crveni, prezreli plod. Na glatkoj koži izdigle se četiri svijetlokrvave pruge i utonule i izdigle se opet, sve tamnije i samo načas opet utonule. Užasnuto dijete potrčalo je teturajući prema vratima, a manja je vriskala i trčala za njom, toptajući nogama.

Guturenko je sjedio sav slomljen, zažaren, razbuktan, sve je vrilo, pjenilo u njemu i maglilo se pred njim. Da ode? Da pobjegne u sobu? Zašto? Udario je. Uplašio se. Nije trebao tako jako. Ali što ima sada da se kaje. Trebao je i gotovo. Bit će gužve, a on to ne voli. Miran je po prirodi, a najgore je kad miran nekoga udari. Za mirnoga je najgore. Šta ima da se koga boji. Čovjek je i udario je balavicu. I šta tu ima? Prva je počela da zadirkuje. Njega, čovjeka da zadirkuje. Iskalio se za sve dosada, a više je ne će. Nikad više neće u smrad da dira. Princ je iz ugla znatiželjno promatrao. Što gleda taj kreten? Udario i udario i sad je svršilo. Ipak se malo pridigao. Maksim je otkrinuo vrata i očevim očima pogledao u oca.

Tada je izišla Marta sa curicama, koje su još uvijek plakale. Sva bijesna zastala je kod vratiju.

»Ti da tučeš moju djecu, životinjo jedna besposlena!« — viknula je gušeci se u iskrenoj ljutnji. »Tko si ti, što si? Odrpanko jedan, ništarija obična. Da si čovjek ne bi na dijete dizao ruku. Sram te bilo!«

Raspalila se, odgurnula malu i utrčala u svoju sobu. Guturenko se pomakao prema vratima predosjećajući zlo, a vrata se do njegovih otvorila. Marta je izletjela s komadom tvrdog, žutog kruha od kukuruza i jako ga bacila prema Guturenku. Ovaj je uspio gurnuti Maksima i zakloniti se iza vratiju, ali baš u taj čas izlazila je iz Miroslavine sobe mala Lucija i tvrd ju je komad žutog kruha pogodio u glavu. Zaljuljala se i pala na zid, a oguljena krasta na glavi počela da krvari.

Dijete je bilo omamljeno, a krv je tankim mlazom curila preko glave. Princ se počeo strašno derati, jer nije mogao da podnese krv. Maksim je skočio do kruha i jeo ga. Guturenko je urlikao: »Bezobraština!« i drhtao od straha, a Marta je

glasno psovala na njega i pakosno se smijuckala glupoj djetinjoj krvi. Manja je kćerka potezala majku za suknju i govorila: »Mama, Maksim jede naš kruh!«, a starija se držala za obraz i mrmljala, kako će tata, kad dođe, dobro istući Guturenka. Izašla je Miroslava i sva zapanjena šapu tala: »Bože, kruhom, kruhom su je . . . Oh, dragi bože! . . .«

Bila je zima i prije podne, i sunce se ljeskalo kao čutura, jedino lijeno u žurbi, koja je nastala. U paklensku Prinčevu dernjavu i Miroslavine psovke, pune gadosti, umiješao se poneki uzdah Lucije, koja se sada potpuno razbudila i počela plakati.

A krv je curila, uvijek nanovo, kao da je netko iznutra gura; prljala je prljavu djetinju glavicu, provlačila se među ispucanim krastama i podrhtavala pri svakom novom djetinjem drhtaju.

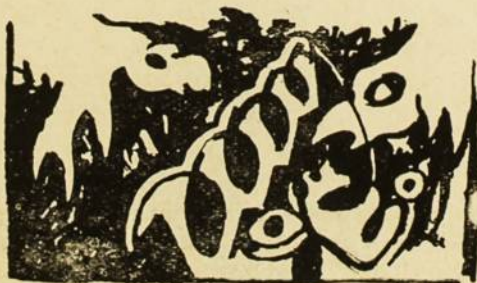
ROKO DOBRA:

POD ZVIJEZDAMA

Da su ti dani tmurni — da li tko znade?
A oči izvori tuge — da l' tko sluti?
Ranjene su ptice. Slomljene su nade,
A u crne magle ovili se puti.

Barke tvojih snova grebenje cjeliva.
Eliksir života gorak okus nudi.
Talas tvog se bola propinje i sliva . . .
Rada bi pobjeći daleko od ljudi

I nestati negdje, gdje zloba ne vreba.
Ali, tko će, veliš, samo snage smoći?
No, ipak, što prije trgnuti se treba
I u susret novim olujama poći!

ROKO DOBRA :

TKO BI SLUTIO

Kada tuga moja
stade prebirati
na gitari procvalih uspomena,
tko bi, reci, tada slutio,
da izgubljeno plovim
na valima tvojih prsiju
i da uzaludno tragam
za jedinom zvijezdom
u plavim očima?

OKOVANA ŽELJA

Dari Betriani

Tko bi se usudio reći
da zvijezde nisu lijepe,
kada ih obuzme ludilo jesenjih noći
i kada plamenim strijelama
svoje bezočne nagosti
ranjavaju
već ranjeno srce samotnika?

Ali, reci, zašto im ja tada
ne mogu reći: lijepe ste!
Možda zbog tvojih očiju
zvjezdano — tužnih?

PETAR BILUŠIĆ :

GRAD MRTVIH

Kakvu poputbinu sobom da ponese
Na put za grad mrtvih?

Na mramornim spomenicima
Zlatni natpisi
Tku ćilim
Prolaznosti
I vječnosti . . .

Tada se sjetih
Da je to grad mrtvih
Koji počiva u sjeni
Dugonogih čempresa.

»Laku noć« — rekoh u prolazu
I pognutih ramena
Produžim kamenim stepenicama
U grad živih.

MATE FANJKOTA:

MAESTRAL

zubi su mu od kamena
sol je

izdužena sjena od oblaka
drhti na večernjoj maslini
sve dok je čovjek ne posječe

BORIS KALE :

VEČER U LUCI

U sjeni borova i smreka
stišalo se more i spustila jedra.
Sve nestaje: površine plave
i lađe i ribari i život
nepovratnog dana.

A val se neobuzdano širi,
kao misao u mrkoj noći,
tamo u izgubljene daljine.
Galebovi lete sa hridina
i kriče: »Da l' će opet doći?«
Puževi, školjke i trave na žalu
žubore u pjesmi o novom valu

FEUILLETON

MIRKO MERLE

O KAZALIŠNOM ŽIVOTU U ŠIBENIKU

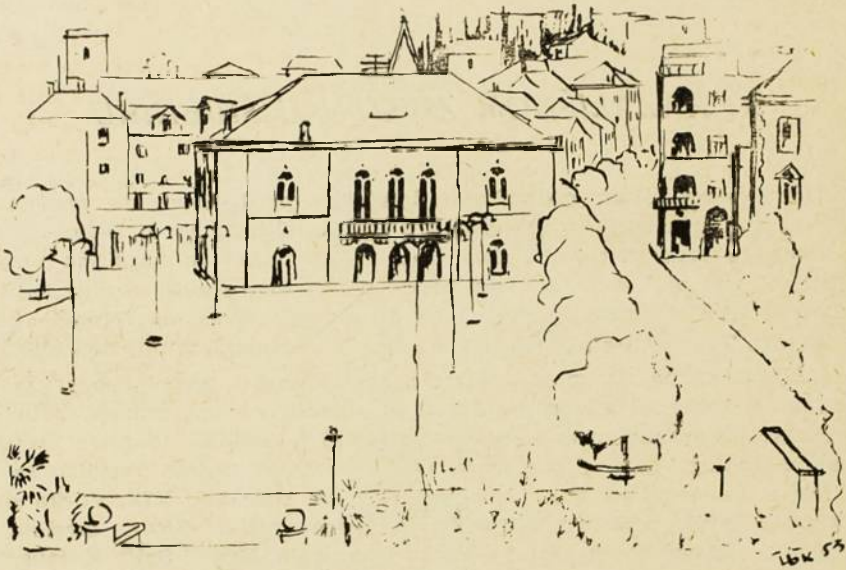
Iako nema točnih podataka o datumima prvih dramskih predstava na našem tlu, ipak ima nesumnjivih dokaza da je kazališni život u Dalmaciji i Istri počeo relativno rano cvjetati. U Dalmaciji i Istri začeli su kazališnu umjetnost već Rimljani. Sačuvani su ostaci amfiteatara u Puli (dva rimska manja amfiteatra: jedan pored zgrade današnjeg muzeja, a drugi iznad današnjeg Narodnog kazališta i Arene). Takvih ostataka amfiteatara ima i u Solinu, Cavtatu i na otoku Visu.

Tisuću godina nakon toga vjesnici probuđenog i preporodenog kazališnog života bila su crkvena prikazanja. Zatim su slijedili svi oni dramski oblici svjetovne i crkvene dramatike koje možemo pratiti i u ostalim evropskim kazališnim centrima Srednjeg vijeka i renesanse. Od XV.—XVIII. vijeka razvijao se kazališni život u Dalmaciji na hrvatskom jeziku, a tek početkom XIX. vijeka su u te naše krajeve počele prodirati italijanske kazališne družine. Glavna središta kazališnog života na obali našeg Jadrana bili su Dubrovnik, Hvar i Split. Kazališni život razvijao se je i u ostalim gradovima Dalmacije: Šibeniku, Zadru, Trogiru i Korčuli, gdje su predstave davane pretežno na trgovima, u crkvama, plemićkim dvorovima i samostanima. Jedna od prvih kazališnih zgrada u Evropi, a ujedno i prvo hrvatsko kazalište bilo je sagrađeno god. 1612. na Hvaru. Sagrađio ga je knez Petar Semitecolo na temeljima starog mletačkog arsenala. Kazalište stoji i danas kao ponos hrvatske kulture.

Ilija Crijević, Mavro Vetranović, Hanibal Lucić, Dinko Zlatarić, Marin Držić, Gundulić i drugi sa svojim originalnim radovima i traženjima saveznika u antičkoj kulturi, popularizirajući velike antičke pisce u našim kulturnim centrima Dalmacije, stvorili su onaj vrlo sretan početak, koji bi bio našu dramu vjerovatno doveo na onaj samostalni put, kojim je kasnije pošla španjolska i engleska drama, da politička rascjepkanost i preuska društvena baza nije onemogućila takav razvoj u pravcu nacionalne drame, kako je to uočio već Creizenach u svojoj »Historiji nove drame«.

Iako Šibenik nije imao neku vodeću ulogu u kulturnom previranju kazališnog života na Jadranu, on je ipak u njemu vrlo aktivno učestvovao. Crkveno-

religiozna prikazanja, religiozna drama kao najstarija organizirana forma srednjovjekovnog teatra pojavila se u našim krajevima tek u XV. vijeku, u doba kada je u zapadnoj Evropi bila u svojoj posljednjoj i završnoj fazi. Time je ona ujedno bila prožeta elementima liturgijske drame, koja se već u XI. i XII. vijeku znatno sekularizirala i u naše krajeve prodrila sa priličnom primjesom svjetovnih, književnih i teatarskih elemenata. Jedan podatak o tim prikazanjima u Šibeniku imademo iz XI. vijeka koji nam govori o drami »Muka sv. Margarite«, za koju se smatra da ju je napisao Mihovio Vrančić. Ta srednjovjekovna kršćanska drama pojavila se kod nas pod imenom prikazanja ili misterija, a izvodili su je članovi bratovština kao i u ostalim zemljama Evrope. Sve uloge, pa i ženske, igrali su muškarci. Izuzetak čine prikazanja u ženskim samostanima, gdje su opet sve uloge, pa i muške, igrale

A. LJAHNICKY: POLJANA

žene. Šibenik nije niti tu izostao. Godine 1615. u ženskom samostanu Sv. Spasa su benediktinke prikazivale predstavu »Na tri kralja«. Predstava je igrana u samostanskom klausturu, a ženska publika gledala je iz crkve. Interes za predstavu bio je velik. Jednom jedinom muškarcu iz grada uspjelo je da ju vidi, barem djelomično, ali kada su ga opatice otkrile u svojoj sredini za vrijeme predstave izvukao je batina. Tekst tog djela nije sačuvan, ali je sačuvan tekst procesa, na kojem je biskup Arrigoni kaznio opatice zbog nepredviđene tučnjave.

Dramske scene davane su i u crkvi sv. Frane. Godine 1775. osnovano je društvo »Casino dei Nobili« za plemiće i vojne časnike koje je davalo predstave. Julije Bajamonti 1792. god. zahvaljuje Bartolettiju Zulattiju što su iz Šibenika došli u Split Galli i diletanti koji su svirali na Sv. Dujma i razveselili Splićane.

Neki podaci nam govore da je Šibenik imao svoje kazalište već u mletačko doba s dvoranom u Kneževoj palači. Dana 19. IX. 1777. donijelo je zaključak

plemičko vijeće da se podigne kazalište na velikom trgu kod gradske Vijećnice, koje će služiti, kako se kaže u tekstu zaključka, »kao vječna uspomena naših ljudi, koji pri ovome misle na prvom mjestu na odgoj potomaka«.

Ova namjera vjeća nije izvršena, ali je probudena želja Šibenčana da pod svaku cijenu dobiju kazališnu zgradu.

Općinska uprava, građanstvo i diletantsko društvo složili su 1809. poseban odbor, koji je sakupljao doprinose za gradnju novog kazališta. Uspjeha nije bilo niti tu.

Karlo Reveri, građevni poduzetnik u Šibeniku, dobio je 21. IV. 1841. dozvolu da podigne kazalište. Za tu svrhu je adaptirao neki magazin Šimuna Kulušića. Adaptacija je bila tek tolika da se nekako zadovoljilo pučanstvo. To tako zvano prvo šibensko kazalište sa ložama je Reveri 1842. prodao Pavlu Grubišiću po kojem je kazalište dobilo ime »Kazalište Grubišić«. Akcije da se podigne u Šibeniku reprezentativno kazalište postojale su i dalje. Kad je 1861. izgorjelo staro kazalište, pitanje izgradnje reprezentativnog kazališta postalo je još aktuelnije. Godine 1867. novo društvo za izgradnju kazališta sa 28 dionica dobilo je dozvolu da podigne novo kazalište na gradskom bedemu varoških vrata, koja su bila porušena 1864. Nacrte je napravio dr. Josip Slade iz Trogira. Novo kazalište je svečano otvoreno 19. I. 1870. predstavom Teobalda Ciconija »Statua di carne«.

Pavao Mazzoleni, kao najjači dioničar, predložio je da se ovo kazalište nazove »Teatro Mazzoleni« u čast svjetskoga pjevača Franje Mazzolenija. Poslije italijanske okupacije kazalište je nazvano »Gradskim«.

Dana 18. januara 1945. diletantska družina Okružnog narodnog odbora Šibenik proslavila je godišnjicu svog postojanja i rada premijerom Gogoljeve »Ženidbe« i tim datumom Šibenik je prvi puta u historiji dobio pravo profesionalno kazalište.

U jednom broju beogradskog »Kola«, izdanog 1. aprila 1889., napisao je Simo Matavulj između ostaloga i ovo: »Neka je izvanjac iz neke velike varoši, te vičan razmrsiti splet ulica, opet će se zbuniti u tome mravinjaku, dokle ga ko ne naputi da ide pravcem kako je krenuo (čovjek na raskršću uvijek misli da mu treba svratiti). Ostaje mu još toliko puta da prelazi pa je dopro do starijih gradskih vrata, ili pravije do neke nove zgrade na dva poda, sa previsokijem prozorima i crvenijem kopcima, koja je zamijenila drevni bastion. Putnik će na prvi pogled pomisliti da je to bolnica ili nahodište ili sirotinjski dom, ili tiho sklonište »Isukrstovih sestara« ili dvor kakvog čudnog sveca skorovečernjaka koji se naprasno obogatio ili . . . što mu drago drugo, a ne pozorište, koje je stalo 50.000 talijera. Od starog Sv. Jakova do novog teatra putnik je za deset minuta prelazio sav grad u duljinu. Tu je zgoda da se uporedi ukus i građevina starih i današnjih Šibenčana«. Simo Matavulj je imao potpuno pravo ukoliko promatramo šibensko kazalište samo izvana. Tri reda prekrasno izrađenih loža, razigrane linije, štukature i pozlate naročito na portalu djelo su italijanskog majstora Zuccara, koji je kao krunu svojim radovima na uređenju unutrašnjosti kazališta izradio divni strop, koji ima da predstavlja apoteozu Šibenika. Drugi veliki italijanski majstor XIX. stoljeća kipar Hektor Ximenes, koji je izradio spomenik Nikoli Tommaseu, prigodom svog boravka u Šibeniku izradio je zastor za kazalište, na kojem je naslikao scenu iz Verdijevoj »Krabuljnoj plesa«. Danas od tog zastora postoji samo jedna loše izrade-

na fotografija, a »restauratori« unutrašnjosti kazališta prije nekoliko godina nisu našli za shodno da ga pohrane, ako ne u kazalištu, kad mu već ionako nisu znali vrijednost, a ono bar u šibenskom muzeju, već su ga naprosto bacili u smeće, a danas se od njega nalazi još jedna krpica pribijena na staru kulisu gdje zamjenjuje jutu.

Sve do 1945. šibensko kazalište nije imalo stalnog ansambla, ali je zato već od najranijih vremena Šibenik aktivno učestvovao na polju kazališne umjetnosti preko raznih društava i diletantskih družina. Uz vlastite pokušaje u postavljanju na scenu domaćih djela, djela koja su nikla upravo u Šibeniku, na šibenskoj sceni su gostovali mnogi veliki pjevači i glumci, kako najistaknutiji članovi raznih velikih evropskih pozornica, tako i domaći iz naših većih kazališnih centara. Nikola Tommaseo kaže da su se u Šibeniku davale predstave glasovite družine za dramu i operu, da su se izvodile drame Moliera i Beaumarchaisa, koje se nisu ni u Italiji izvodile. Interesantno je i to da je italijansko filharmonično društvo u Šibeniku za neke opere uvježbavalo sa amaterima orkestar i zborove, dok je soliste pozivalo na gostovanje iz vana i tako davalo operna djela. Već u ovom letimičnom i nesistematskom pregledu kazališnog života u Šibeniku možemo vidjeti koliko su napore ulagali Šibenčani za održanje i razvitak kazališnog života u gradu. Ta opća unutrašnja potreba za umjetnošću uopće, a napose za kazališnu umjetnost, sastoji se upravo u tome, što čovjek teži da sebi uzdigne unutrašnji i spoljašnji svijet do svijesti, kao predmet u kojem on saznaje sebe sama. Oko dobrog dramskog kazališta oduvijek su se okupljali najveći duhovi vremena, u njemu su učili i postajali pokretači velikih misli. Kazalište sa svojom dramskom umjetnošću, kao literarnim tumačem najviše književne vrste, postaje medij preko kojeg publika doznaje izražajne mogućnosti jedne sredine i kulturni nivo jednog vremena.

Tradicije kazališnog života u Šibeniku, iako relativno snažne, nisu ostavile nekog naročitog utjecaja na današnje kazališno stvaranje. Sve su to bile manje više prolazne impresije, koje su živjele u sjećanju publike, koja se svakodnevno mijenjala.

Današnji uslovi za rad kazališta u Šibeniku, potrebe publike, koje svakodnevno rastu, pred kazalište postavljaju nove zahtjeve.

Poslije oslobođenja na šibenskoj sceni djelovalo je nekoliko dobrih glumaca i redatelja, ali neprekidno odlazanje jednih i dolaženje drugih, unosilo je različite individualne poglede na scesku umjetnost, što je najčešće na onaj stalni dio mladih glumaca negativno utjecalo. Jedan od osnovnih zadataka odgovornih ljudi za šibensko kazalište sastoji se u tome da se kazalište popuni stručnim i kvalitetnim glumcima, koji će u jednom takvom sastavu djelovati dulje vremena kao cjelina. Danas kazalište djeluje sa stalnom dramom, a povremeno daje operete za koje ima angažirane stalne soliste, a orkestar i zbor je sastavljen od vojnih muzičara i građana. Sa svim dobrim stranama i slabostima šibensko kazalište s mnogo napora i volje vrši svoju funkciju, a pojedine predstave često ugodno iznenade publiku.

ALEKSANDAR JELISAVČIĆ:

O ZBIRCI PJESAMA „GRAD NA MORU“ PETRA BILUŠICA

Zbirka pjesama »Grad na moru« sadržava poeziju, koja je u dobroj mjeri nišana rafiniranih efekata dosjetke, iskrena je, kad je jednostavna, a umjetnički vrijedna, kad je iskrena. S takvim kvalitetima ta bi se zbirka našla na položaju produhovljene, individualizirane seljačke poezije, kakve je danas malo kod nas, a koja bi — ako ništa više — mogla među bezbrojnim turobno-zamršenim izjevima brojnih današnjih »pjevac« unijeti nešto svježine. Bez stihova, koji bi bili prikladni i za enigmatske listove, bez okolo nanizanih riječi, koje i ujedu ponekad u silnoj želji da budu iznad onog područja, na kojem ih srce ili razum čitaoca još može dosegnuti, a s ponekom neproživljenom sličicom, kao ono kad pjesnik ostane u sobi sam »sa sjenom i starom ženom« i divi se Leonardu (pjesma »Krist na zidu«), i s rijetkim bolećivim intelektualizmom, koji je samo zavirio u knjigu, a ne i ovladao njom, zbirka pjesama Petra Bilušića ogledalo je jedne nježne i poštene pjesničke duše.

Najveći dio zbirke sačinjavaju pjesme, koje su odraz autorovih raspoloženja, a uz njih su i neke čisto opisnog karaktera, dakle pjesničke slike. Te se slike ističu skromnom izražajnošću. Ako su ponekad i skućene, nikad nisu paralizirane, nikad nisu grube, a ni odviše sentimentalne. Poslušajmo jednu uspjeliju (»Panorama jutra«):

»More.
Brodovi.
Galeb u letu.
Tvornice pjesme:
Stroj
U pokretu.

• Brodovi.
Masline.
Sivoća kruga.
Sunce.
Valovi:

I onda pokvarena zadnjim stihom:

Dva vesla juga«.

Taj stih ne može da stoji ni idejno (objašnjenje valova nije potrebno, kao ni objašnjenje mora, brodova, ni maslina), ni formalno, jer smeta riječ »vesla«. Taj zadnji stih je vjerovatno zbog rime, s beznačajnom kontradikcijom (ili sivoća ili sunce!), ta je pjesma živahna, dinamična sličica u dobro pogođenom tonu, bez tendencioznog gomilanja riječi.

Osnovna raspoloženja, koja prevladavaju većinom pjesama su radost i tuga. Međutim, kao što se rijetko udaljuje od te okosnice, tako pjesnik i nerado ulazi u nijanse između tih raspoloženja, ostajući tako jednostran i snažnije pjesnički formuliran.

Pjesme iz prvog dijela, pod naslovom »Okovani prozori«, pjesme su čeznutljive tuge ili tugaljive čežnje, najljepše su, najviše su uspjele, s najviše živoga autora u sebi. Stapaju se jedna s drugom u tihi pripovijest o čovjeku, koji je bio žrtva pobjede, pa žrtva i pobjednik, pobjednik i žrtva i onda samo pobjednik, a uvijek ostao čovjek sa živim željama, sa skrivenim mislima i neuništivom srećom zbog života. Često umjetnički dotjerana i profinjena sličica odbacuje pomisao da bi te pjesme mogle ostati samo dokumenat onoga što je doživljeno ili obični odjeci jedne teške prošlosti:

»Ređaju se mračne oči
U tri reda:
Iz svakoga okovanog oka
Drugo oko gleda«. (»Okovani prozori«)

Jedna je lijepa osobina našeg pjesnika što on pokazuje potpuni imunitet prema otrovanim ubodima izraza današnje lirike, naročito one mlađih naraštaja. Uopće ne postoji opasnost da se posluži krikovima i vapajima kao sredstvom za izražavanje tuge, da hini kako je silno istrzana srca i razapet između beskonačnosti i beskonačnosti. Neka nam stilski gladak i ritmički živahan prvi dio pjesme »Hod bez odjeka« posluži kao primjer:

»Idemo tako večeri jedne,
Spotičući se
O svaki kamičak,
Dok duša snatri
O dinarskoj vatri
Nagazim
Na zubati
Čičak . . .«

Pisana na povratku iz logora, ta pjesma nema u sebi ništa kliktavog, već je u tonu elegije, a s dubokom i nepritajenom željom, naročito u drugom, jednako uspjelom dijelu:

»Hodam i gnjecam,
I nemoćno klecam.
Zri krv
Na mome tragu . . .
Dok srce kuca
Zvijezda svjetluca
I vodi rodnome pragu.«

Radost, a još konkretnije smijeh kao izraz radosti, toliko potreban čovjeku i važan u njegovu životu, dopro je do pjesnika iskustvom ili učenjem, ali sudeći po pjesmama nije saznao. Izrečen je nepotpuno i neprihvatljivo mnogima koji ne poznaju samoga autora.

Nekoliko pjesama o Šibeniku, o životu ribara, o našem moru, o ribarnici i drugome, ni po jednoj svojoj osobini ne izdižu se nad ostalim pjesmama takve vrste. Dobro je što ne prelaze u apoteozu, jer tako ostaje istinita toplina kojom se pjesnik obraća ljudima, naglašavajući da je njegov život bio dio njihova života. Tako pjesnik ispunjava cilj svoga pjevanja i opravdava motto svoje poezije, koji možemo pronaći u pjesmi »Skroman dar«. Donosim je u cjelini:

»Sijem pjesmu: Osmijehe žanjem,
Stih za stihom se niže;
I ja i pjesma plovimo smjelo
Našemu cilju bliže.

A cilj je moj skroman dar
Kovaču i oraču
Ako ustreba i mnogo više
Od pjesme njima dat ću«.

Ljubavne pjesme malo su zastupane u zbirci, te je teško razaznati osnovnu njihovu intonaciju. U pjesmi »Tajna«, koja se ističe ljepotom izraza, čitamo kako je ljubav ipak velika sreća, a ta istina ne mrsi strune prave lirike, kojima je pjesma retorička, a lijepa, isprepletana do konca.

Navedene probleme (što je prilično nezgodan izraz, kad se govori o ovoj zbirci), kojih sadržaj nije ni toliko uzak, premda nije široko zamišljen, pjesnik je s promjenljivom srećom uspio izraziti. Najbolja mjesta su već spomenuta. Reziimirati dobre osobine pjesnikova stila znači naglasiti glatkoću, koja je mjestimično kristalna, a rjeđe izgubi sjaj u zamršenijem slijedu rečenica. Osjećaj za akcent u stihu razvijen je gotovo u svakoj pjesmi, a rime su rijetko namještene i još rjeđe neskladne, tako da pjesnik s njima prolazi mnogo bolje nego sa slobodnim stihom.

No ima i stilskih nedostataka, koji ne izgledaju kronični, a javljaju se u ponekoj nekvalitetno izrađenoj temi, pa u lelujavosti, koja prijeti da pređe u neodređenost i napokon u nepjesničkom kombiniranju, za koje primjer nalazimo u pjesmi »Lastavice«. U toj pjesmi je nabačena ideja o čovjeku s dvije domovine, pa nerazrađena ideja o potrebi za jedinstvenom domovinom, te napokon grubi prijelaz u satiru na konobare i graničare, ako treba tako shvatiti, ako ne, onda još grublja neshvatljiva dekadanca.

Takvi i još neki nedostaci sitni su u tolikoj mjeri da treba zaista pohvaliti izdavača (Savez kulturno-prosvjetnih društava), koji je omogućio štampanje ove zbirke pjesama. Time se u našem grada možda nešto probudilo. Ako se tim putem oude išlo i dalje, onda će ovo pionirsko djelce imati još veći značaj.

Rad P. Bilušića ne treba hvaliti. Pjesme su te nikle iz duše, ne zbog toga da budu hvaljene, nego jednostavno, jer su morale niknuti. Bile su samo njegove, a postale su svakoga onog koji želi da ih shvati, da ih primi i posvoji. Mislim da će oboje biti zadovoljni: i pjesnik i ovi drugi.

Poduzeće luka i skladišta ŠIBENIK

TELEFONI: UPRAVA 2-01, KOMERCIJALNI I RAČUNOVODSTVO 2-24
EKSPLOATACIJA 4-31. — TELEGRAMI: DIRLUKA - ŠIBENIK

**OBAVLJA SVE POSLOVE I MANIPULACIJE OKO
IZVOZA, UVOZA, RAZVOZA, USKLADIŠTENJA I
OSIGURANJA ROBE, RASPOLAŽE ZATVORENIM I
OTVORENIM SKLADIŠTIMA I STOVARIŠTIMA. —
UNAJMLJUJE PRIBOR ZA RAD U LUCI: VOŠTANE
POKROVE, KOLICA, PRIKOLICE, TRAKTORE i T. D.**

ZA VEĆE POŠILJKE TRAJITE SPECIJALNE FORFETNE STAVOVE!

Poduzeće za promet prehrambenim artiklima na veliko i malo „PREHRANA“ - ŠIBENIK

Obavještava svu detaljističku mrežu na teritoriju kotara Šibenik i obližnjih kotara, da raspolaže bogatim asortimanom prehrambenih artikla, kolonijalnom robom, kućnim potrepštinama kao i svim vrstama mlinskih preradevina, koje se mogu dobiti u svim količinama.

CIJENE VELEPRODAJNE I TVORNICKE.

OBRTNO PODUZEĆE „Dane Rončević“ ŠIBENIK

U svojim radionicama: mehaničkoj, fino-mehaničkoj, bravarskoj, limarskoj, električarskoj, stolarskoj i cipelarskoj vrši sve popravke i proizvode struke.

SOLIDNA IZRADBA! — PRISTUPAČNA CIJENA!

TVORNICA ELEKTRODA I FEROLEGURA - ŠIBENIK

TELEFONI: 3-37, 3-39

BRZ. KRATICA: FERMAL

ELEKTRODE IZ AMORFNOG UGLJEN
ELEKTRODNE MASE
FEROMANGANI
SILIKO MANGANI
SILIKO KALCIJ
MOLIBDEN
SPECIJALNA SIROVA
ŽELJEZA
KARBURIT
ELEKTROGRAFIT
VAPNO
ŽELJEZNI SULFIT

Pomorsko građevno poduzeće ŠIBENIK

TELEFONI: 2-96, 2-86, 3-73

IZVODI POMORSKO GRAĐEVNE RADOVE: OBALE, LUČKE
OBJEKTE, POSTROJENJA, POMORSKE SVJETIONIKE I DRUGE
RADOVE.

„Mesopromet“ poduzeće za promet mesom Šibenik

Telegrami: Mesopromet. — Telefoni: Uprava 2-40

Skladište mesa 4-87

Skladište stoke 2-81

KUPUJE na veliko sve vrsti stoke za klanje, perad, mesne preradevine i t. d. sa cijelog područja FNRJ

PRODAJE preko svojih prodavaonica u Šibeniku i Mandalini gornje artikle za grad i kotar Šibenik. — Vrší preradu crijeva za izvoz.

TRGOVAČKO PODUZEĆE „GRADSKI MAGAZIN“ - ŠIBENIK

—

IZVJEŠTAVA

poljoprivredne zadruge, trgovačke radnje, trgovačka poduzeća, industriju i ustanove na području grada i kotara Šibenik, da je otvorilo svoje

SKLADIŠTE TEKSTILA ZA PRODAJU NA VELIKO
ul. Bratstva i Jedinstva b. b. (uz brijačnicu Antunac)

Za sve informacije izvolite se obratiti našem prodajnom odjelu tel. 4-52.

„TRANSJUG“ MEĐUNARODNO OTPREMNIŠTVO

PREUZIMA

**SVE OTPREMNIČKE POSLOVE U UVOZU I IZVOZU, PREKOMORSKE
TRANSPORTE, SVE OTPREME U TUZEMNOM PROMETU.**

POSREDUJE

**KOD POSLOVA OSIGURANJA TRANSPORTA, KOD CARINJENJA
ROBE I UNAJMIVANJA BRODSKOG PROSTORA, KORESPONDENTI
I POSLOVNE VEZE U SVIM ZEMLJAMA SA KOJIMA FNRJ VRŠI
RAZMJENU ROBE.**

ŠIBENIK VI. BAKARIĆA BR. 1. — — TELEFONI: 4-96, 4-97.

S A D R Ž A J:

	strana
UVODNA RIJEČ — — — — —	3
PETAR BILUŠIĆ: NADNIČAR — — — — —	4
NIKOLA VONČINA: VODA KRKA — — — — —	8
BORIS BAICA: SUSRETI — — — — —	9
NIKOLA VONČINA: BOROVI — — — — —	13
JOSIP STOŠIĆ: SERENADA MJESEČEVA SJAJA — — — — —	14
PETAR BILUŠIĆ: MOLBA MJESECU — — — — —	15
BORIS KALE: DJEVOJKI S Ulice — — — — —	15
ALEKSANDAR JELISAVČIĆ: NA HODNIKU SUNCA — — — — —	16
ROKO DOBRA: POD ZVIJEZDAMA — — — — —	19
ROKO DOBRA: TKO BI SLUTIO — — — — —	20
ROKO DOBRA: OKOVANA ŽELJA — — — — —	20
PETAR BILUŠIĆ: GRAD MRTVIH — — — — —	21
MATE PANJKOTA: MAESTRAL — — — — —	21
BORIS KALE: VEČER U LUCI — — — — —	22

F E U I L L E T O N:

MIRKO MERLE: O KAZALIŠNOM ŽIVOTU U ŠIBENIKU — — — — —	23
ALEKSANDAR JELISAVČIĆ: O ZBIRCI PJESAMA »GRAD NA MORU« — — — — —	27

IZDAVAČ: UDRUŽENJE ŠIBENSKIH STUDENATA

UREĐUJE: REDAKCIJNI ODBOR

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK BORIS BAICA

KOREKTURA: NIKOLA PERKETA

IZLAZI JEDAMPUT U TRI MJESECA

ADRESA UREDNIŠTVA: BOSILJKE FULGOSI BR. 1 - ŠIBENIK

